

PHILIPPE DE CHAMPAIGNE' NİN “VANİTAS” ESERİNİN İKONOĞRAFİK ÇÖZÜMLEMESİ

Rasim Soylu

Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Sakarya/Türkiye

rasimsoylu@sakarya.edu.tr

orcid.org/0000-0001-7136-1928.

Murat Nezir

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlilik Öğrencisi,

İstanbul/Türkiye

muratnezirart@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-0929-4921>

ÖZ

İnsanın ölümlü olması ve dünyanın fani olması insanlığın evrensel sorunlarından birisidir. Hayatın geçici ve fani olma kavramı özellikle mistik ve metafizik öğretiler arasında özel bir önem taşır. Sanat, ilk insandan itibaren içsel ve dışsal evreni konu alan bir dışavurumdur. Gerçeği betimleme, dünyanın güzellikleri, aşk ve sevgi sanatın ana konuları arasında yer alır. Ancak insanlığın acı ve dramları da pek çok sanat eserinde yansımıştır.

Batı sanat tarihinde ölüm, kıyamet, haşır, mahşer yer ve son yargı gibi konular da yaygındır. Gotik resimlerde olduğu gibi Rönesans ve Barok sanatında da bu konular çok işlenmiştir. Avrupa sanatında fanilik ve ölüm konusunu sembolize eden figüratif imgeler çoktur.

Sanat eserlerini ikonografik olarak yorumlayan ve analiz eden sanat eleştiri yöntemleri olduğu gibi görsel yöntem bilimsel yöntemi de resimdeki ikon ve sembolleri okur yorumlar. Sanat tarihinde pek çok sanat eserinde yer alan kum saati, kafatası ve mum gibi objelerin görünen anlamları dışında metaforik anlamlarda çağrışımlar. Bu çalışmanın amacı Philippe De Champaigne' in “Vanitas” resminde yer alan ölüm ve fanilik imgelerini ikonografi yöntemiyle anlamlandırmaya ve çözümlemeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: İkonografi, Momento Mori, Fanilik, Vanitas, Ölüm.

VISUAL METHODOLOGY ANALYSIS OF PHILIPPE DE CHAMPAIGNE'S "VANITAS"

ABSTRACT

The mortality of man and the mortality of the world are one of the universal problems of humanity. The concept of life being temporary and mortal has special importance, especially among mystical and metaphysical teachings. Art is an expression of the inner and outer universe since the first human being. Describing reality, the beauties of the world, love and affection are among the main subjects of art. However, the pain and drama of humanity are also reflected in many works of art.

Subjects such as death, apocalypse, resurrection, judgment and final judgment are also common in Western art history. These subjects were widely discussed in Renaissance and Baroque art, as well as in Gothic paintings. There are many figurative images in European art that symbolize the subject of mortality and death.

Just as there are art criticism methods that interpret and analyze works of art iconographically, the visual methodological method reads and interprets the icons and symbols in the painting. Objects such as hourglasses, skulls and candles, which appear in many works of art in art history, evoke metaphorical meanings in addition to their apparent meanings. The aim of this study is to try to make sense of and analyze the images of death and mortality in Philippe De Champaigne's painting "Vanitas" using Iconography.

Keywords: Iconography, Momento Mori, Mortality, Vanitas, Death.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca üretildikleri dönemde içerisinde ölüm kavramı ve nesnelere ele alan eserler, tıpkı diğer sanat eserleri gibi yaşadığı ana tanıklık ederek, dönemin toplumsal, kültürel, ekonomik, savaş ve hastalık vb. olaylara bağlantılı olmuştur. Ortaçağdan itibaren Avrupa sanatında ölüm ve fanilik konularını ele alan eserlere vanitas adı verilmektedir.

Özellikle Hollanda resim sanatında ölümü çağrıştıran nesnelere tasvir eden geleneğini de sanat tarihçileri “Vanitas” olarak adlandırmaktadırlar (Günay, 2019, 462). Bir ölü doğa türü olan vanitas resimlerinde sönmüş mum, solmuş çiçekler, kafatası, kum saati, meyve ve kitap gibi sembollerle ele alınmaktadır. Bu kullanılan semboller yaşayanlara adeta bir uyarı vermektedir. Her bir sembol hayatın geçiciliğini belgelemek için kullanılmıştır. Vanitas resimleri, nesnel dünyadaki insanlara verilen zaman ve ihtişama sahip olduklarını ve bunun yanında dünya malının geçici olduğunu bize göstermektedir. Memento Mori: “Fani olduğunu hatırla” (Ünal, 2018, 250).

2. İkonografi

Antik dönemde plastik sanatların temel konusu mitoloji iken Hristiyanlık sonrasında kutsal kitapların kıssaları ana temayı oluşturur. Kutsal kitaplarda yer alan Genesis, Cennetten Kovulma, Hz. İsa'nın Kıssaları, Hz. İsa'nın Çarmığa Gerilmesi, Göğe Yükselişi, kıyamet ve Son Yargı gibi konuların yanı sıra, “Memento Mori” (öleceğini unutma ve fani olduğunu hatırla) ve “Vanitas” (geçicilik ve hiç olma) de yer alır (Kurşun, 2020, 286).

Turani'ye (1975, 53) göre; “İkonografi; kutsal kişiler ve imgeler yanı sıra, nesnelere ve doğa görünümüne de mecazi anlamlar yükler”. İkonografi bilhassa dinsel resimlerdeki ikonları çözümler. İkonografik sanat eleştirisi yönteminin temellerini Erwin Panofsky atmıştır. Ona göre sanat eserinde görülen imgelerin düz anlamları yanı sıra alegorik ve simgesel yan anlamları da vardır. Özellikle Avrupa sanatında doğru bir ikonografik çözümleme yapabilmek için eserdeki imgelerin doğru tanımlanması gerekir (Panofsky, 1995, 29).

3. Memento Mori - Vanitas

Rönesans ve Barok döneminde Vanitas ve Memento Mori yanifanilik ve ölüm temasına çok rastlanır. Memento Mori resimlerinde ölümü en çok sembolize eden figür kafatasıdır.

Bu resimlere göre yaşam bütün güzelliğine ve zenginliğine rağmen elimizden su gibi akıp gitmektedir. Ölü doğa türünden yapılan resimlerde lüks ve zengin yaşam simgesi olan objeler, görünen düz anlamının yanında her şey boş veya hiç anlamlarını da ifade ederler. Vanitas resimleri genellikle lüksü, zenginliği ve zevki tasvir etmeye yöneliktir. İnsanın

bedeni kadar ruhu ve duyguları da sanatın ana problemidir. Hatta ölüm ve fanilik bile sanatın konusu içinde ele alınmıştır. “Hiçbir zaman ölmek istemeyen sanatçı, ölümsüzlük sırrına eseriyle ulaşır. Sanatçılar maddi olarak ölseler bile manevi olarak eserleriyle yaşamaya devam ederler” (Tanrıverdi & Boydaş, 2021, 2469).

Vanitas dünyevi zevklerin ve zenginliklerin faniliğinin gösteriş ve büyüklemenin anlamsız ve boş olduğunu anlatmaktadır. “Vanity of Vanities”, “Boşun boşu her şey boş diyor vaiz.” (Vaiz 1:2-12:8). Eski Ahit’te ki bu anlatım Allah’ın gayrısı her şeyin hiç olduğunu ifade eder (Kaygusuz, 2019, 467).

Özgenç Erdoğan’a (2018: 149) göre; “Hem lüksü yaşayıp hem de onların faniliğini Vanitas resimleriyle anlatmak isteyen toplumun bu tür paradoksal eğilimleri, Protestanlık sonrası yasaklanan günah çıkartma ritüelinin boşluğunu dolduracak bir tür arayışına karşılık vermektedir”.

Görsel: 1. Philippe de Champaigne, Vanitas, 28 x 37 cm. Tessa Müzesi (Leppert, 2002, 94).

4. Philippe de Champaigne ve Vanitas Resmi

Philippe de Champaigne 26 Mayıs 1602’de Brüksel, Belçika’da doğdu. Fransa’ya yerleşti ve Fransız okullarında eğitim gördü. Philippe de Champaigne önemli Barok dönemi ressamıdır. Fransa’nın önde gelen sanat kurumu olan Paris’teki ‘Académie de Peinture et de Sculpture’ in kurucu üyesidir. Paris’teki Notre Dame Katedrali için 1638’den kalma birkaç resim yapmıştır. Ayrıca duvar halıları için karikatür çizmiş ve 1200 lira maaşla Kraliçe’nin ilk ressamı olmuştur.

Kraliçe Anne'nin gözde kiliselerinden biri olan Faubourg Saint-Jacques Karmelit Kilisesi'ni de süslemiştir. Champaigne, başta dini eserler ve portreler olmak üzere çok sayıda resim üretmiştir. Kariyerinin başında Rubens'ten etkilenen stilini daha sonra daha da sade hale getirmiştir. Philippe de Champaigne, resimlerdeki renklerin parlaklığı ve kompozisyonlarının sert gücü sayesinde olağanüstü bir ressam olmaya devam etmiştir. Son döneminde Champaigne, ağırlıklı olarak dini konuları ve aile üyelerini resmetmiştir. Vanitas resmini de 1671 yılında ölmeden üç yıl önce yaptığı düşünülmektedir (URL 1).

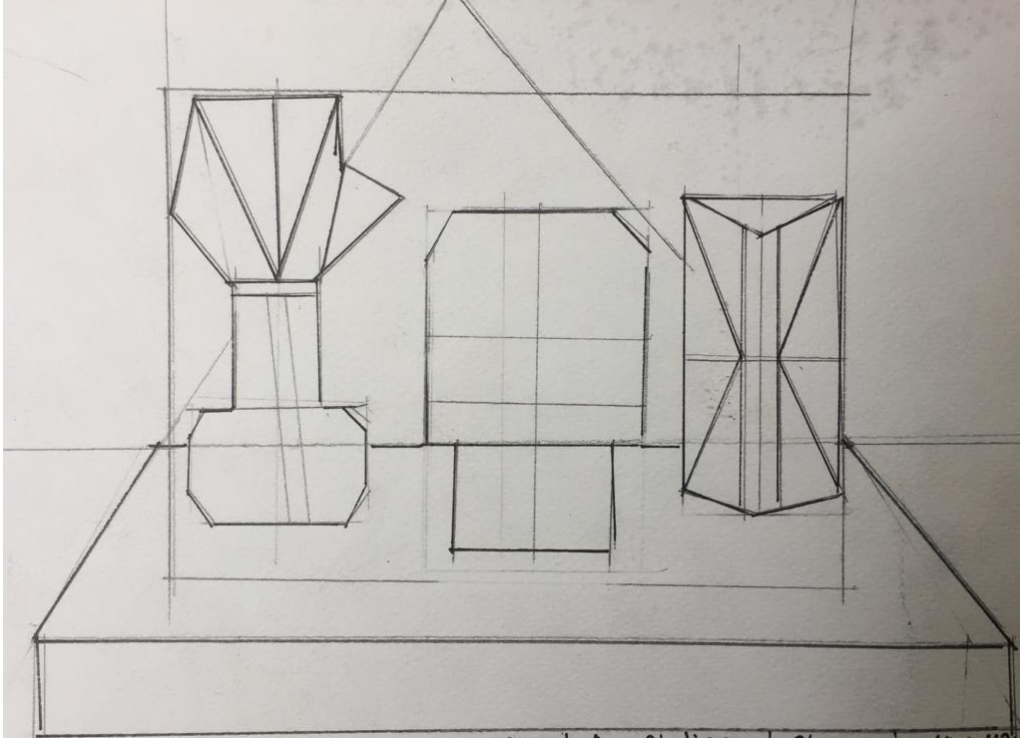
Champaigne'nin Vanitas resmi, ölüm ve fanilik temasını ikonografik bir anlatı biçimine dönüştürmüştür. Resim, taş bir masa üzerinde lale, kafatası ve kum saatinden oluşan üç nesnenin yan yana dizilmesiyle oluşan sembolize bir anlatıma sahiptir. Resimde kökünden koparılıp vazoya konulmuş lale zamana karşı yenik düşen yaşam imgesinde gönderme yapar. Kafatası ölümün kaçınılmazlığını ifade eder. Kum saati ise akıp giden inan ömrüne işaret eder.

5. Resmin Kompozisyon Analizi

Champaigne'nin küçük vanitas resmi sadece en yalın esaslara yer vermektedir. Resmin mekânsal ortamı dar ve sınırlıdır. Resmedilen üç nesne neredeyse birbirlerine değiyor. Vanitas, dünyevi yalanın değersizliği üzerine düşünmeyi teşvik eden bir göstergedir.

Resimdeki üç öğenin tümü kıyametin simgesidir. Kısa bir zafer için lale, zamanın geçmesini ifade etmek için kum saati ve ölümün kaçınılmazlığı içinse 'kuru kafa imgelemleri tasvir edilmiştir. Kum saati; zamanı sayıyor, lale; zamanla hızla soluyor ve kafatası; zamandan dolayı temiz görünmektedir.

Kompozisyon dar alanda yer almakta ve aynen yaşamımızdaki sıkışmışlık duygusunu yansıtmaktadır. İzleyici resmin karşısında durup imgelemi tamamıyla görebilmektedir. Zaten yaşamda dümdüz ilerleyip sona ulaşmakta değil midir? (Leppert, 2002, 93).

Görsel2.Resmin Kompozisyon Analizi

6. Resmin İkonografik Analizi

Resimde anlam örgüsü merkezden yanlara doğru yönelmektedir. Resimde vazo içerisinde sarı ve kırmızı renkli bir lale tasvir edilmiştir. Renginden dolayı deri gibi görünen bir kafatası, temizlenmiş ya da çürümüş izlenimi vermektedir. Sağında içinde kum bulunan kahverengi bir kum saati bulunmaktadır. Tüm bu öğelerdeki bir mermer veya taştan yapılmış düz bir yüzey üzerine yerleştirilmiştir. Resmin fonu her şeyin faniliğini ve ölümünü temsil eden siyah boya ile boyanmıştır.

Bu eserde sanatçı hayatın değerli olduğunu göstermeye çalışıyor. Tıpkı lale gibi her insan gururunu ve şöhretini gösterişli yaşar ama solar ve yaşlanır. Kum saatinin de gösterdiği gibi zaman geçtikçe her şey unutulur. Sonunda zaman dolduğunda, önceki kabı olan kafatasından boşalmaktadır. Champaign, bir insanın hayatını bu resim üzerinden anlatmaya çalışmaktadır. Kurşun'a (2020, 286) göre; "Ortaçağ ressam ve heykeltıraşları özellikle beden iskelete dönüşmesiyle ilgilenmişler ve hatta bedenin çürümesini de çok yakından incelemişlerdir. Ölümü korkunç ve iğrenç olarak betimlemişlerdir. Hatta bedenin çürümesini ve bu çürük gözeneklerden giren kurtlar ve diğer hayvanları da birlikte düşünmüşler ve bunları eserlerine yansıtmışlardır".

7. Philippe de Champaigne'nin Diğer Çalışmalarından Örnekler

Ex-Voto de 1662 , Fransız sanatçı Philippe de Champaigne'nin Paris'teki Louvre'da bulunan bir tablosudur. Champaigne'in en başarılı eserlerinden biridir. Champaigne'in kızı Rahibe Catherine de SainteSuzanne için hastalığının dokuzuncu gününde Rahibe Catherine için bir tedavi geleceği umudunu yaşıyan Anne Agnès Arnauld'u bir ışık huzmesini aydınlatıyor. Catherine (oturmuş, dua ediyor) ressamın hayatta kalan tek çocuğu ve felç edici bir hastalıktan acı çekmektedir (URL 2).

Görsel 3. Ex-Voto de 1662, 164.8 cm x 228.9 cm, Louvre Müzesi, (URL 3).

Kardinal de Richelieu'nun Üçlü Portresi, Fransız sanatçı Philippe de Champaigne'nin tuval üzerine yağlı boya tablosudur ve 1642 dolaylarında tamamlanmıştır. Portre, Cardinal de Richelieu'yu üç açıdan gösteriyor: sağ profil, yüz açık ve sol profil. Tablo, bir İtalyan heykeltıraş tarafından Roma'da yapılacak bir büst için bir çalışma olarak yapılmıştır (URL 4.).

Görsel 4. Kardinal de Richelieu' nun Üçlü Portresi, Philippe de Champaigne, 1640, Ulusal Galeri, Londra (URL 5).

Sonuç

Ölüm canlılar için kaçınılmaz bir sonudur. Sanatçılar geride bıraktıkları eserleriyle ölümsüz olurlar. Bütün dinlerde yaşam insanlara Yaratıcının hediyesidir. Hatta beden ve ömür insanlara emanet olarak verilmiştir. Üç büyük dine göre insanlar öldükten ve kıyamet koştuktan sonra yeniden diriltilecek ve dünyada yaptıkları işlerden dolayı yargılanacaklardır. Son yargı sonucuna göre ya Cennete ya da Cehenneme gideceklerdir.

Ortaçağ dönemlerinden itibaren Avrupa sanatında fanilik ve ölüm teması kendisini gösterir. Rönesans ve Barok resminde Vanitas ve Memento Mori yani fanilik ve ölüm temasına çok rastlanır. Resim sanatında kuru kafa, kum saati, eski kitaplar, çiçekler ve sönmüş mum resimlerde görülen fanilik ve ölüm göstergesi imgelerdir.

Memento Mori resimlerinde ölümü en çok sembolize eden figür kafatasıdır. Bu resimlere göre yaşam bütün güzelliğine ve zenginliğine rağmen elimizden su gibi akıp gitmektedir. Daha çok natüremort tarzında yapılan ve Vanitas olarak adlandırılan resimlerde ise görünüşte zenginlik belirtisi olan bu objeler ne yazık ki her şey boş hiçtir anlamları yansıtır.

Kaynakça

Aksoy, M. (2018).Rönesans Resim Sanatı'nda Ölüm Teması, İnternationalJournal of InterdisciplinaryandIntercultural Art, Kasım- Aralık/ Kış,Cilt:3,Sayı:6, S.118-135.

Günay Kaygusuz, B. (2019). Tablolardaki Ölüm Nesneleri: Vanitas Natürmort Geleneği. Tykhe Sanat Ve Tasarım Dergisi, 4(7), 462-478.

Kaygusuz, B. G. (2019). Tablolardaki Ölüm Nesneleri: Vanitas Natürmort Geleneği, Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, Aralık 2019, Cilt 04, Sayı 07, s: 462-478.

Kurşun, Yıldız, S. (2020). Ölüm Olgusu Ve Vanitas Resimler Üzerine Bir Değerlendirme, Journal of International Social Research, 2020, Vol 13, Issue 74, p284-294.

Leppert, Richard (2002). Sanatta Anlamın Görüntüsü. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özgenç Erdoğan, N. (2018). 17. Yüzyıl Hollanda Sanatında Vanitas İmgeleri. Ulakbilge, 6(21), s.143-159.

Panofsky, E. (1995). İkonografi ve İkonoloji: Rönesans Sanatının İncelenmesine Giriş, (Çev. EnginAkyürek), İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Symbols of DeathandViolence in Contemporary South African Art with Reference toSeventeenth-centuryDutch Vanitas Art.

Turani, A. (1975). Sanat Terimleri Sözlüğü, 3. Baskı,Ankara: Toplum yayınları

Ünal, B. (2018). Fanilik Üzerine Yeniden Düşünüş”, Sanat Tasarım Dergisi, Haziran, s. 245-246.

URL 1. <https://delphipages.live/tr/05.04.2024>

URL 2. <https://stringfixer.com/tr/> 10.04.2024.

URL 3. <https://stringfixer.com/tr/> 10.04.2024.

URL 4. <https://smartify.org/artworks> 10.04.2024

URL 5. <https://smartify.org/artworks> 10.04.2024